

Riksantikvarens håndverkstrategi

Utkast

Høringsversjon av Håndverkstrategi
Riksantikvaren 2024

Riksantikvaren

Pb. 1483 Vika, 0116 Oslo

Besøksadresse / Dronningens gate 13

Tlf. / 22 94 04 00

Faks / 22 94 04 04

E-post / postmottak@ra.no

www.riksantikvaren.no

Utarbeidet av / Jorid Martinsen

Forsidebilde: Rørosmuseet bygningsvernssenteret

Innhold

Kap 1. Sammendrag	4
Kap 2. Oversikt over satsinger og mål	5
DEL 1. OM RIKSANTIKVARENS HÅNDVERKSTRATEGI	6
Kap 3. Innledning	7
Kap 4. Avgrensing	9
Kap 5. Overordnet mål og målstrategi	10
DEL 2. STRATEGISKE SATSINGER OG MÅLSETTINGER	11
Kap 6. Strategisk satsing 1: Håndverkkompetansen og - kapasiteten skal styrkes	12
Kap 7. Strategisk satsing 2: Flere bedrifter med relevant kompetanse skal ta oppdrag på kulturminner og kulturmiljø	16
Kap 8. Strategisk satsing 3: Erfaringsbasert kunnskapsutvikling og forskning skal styrkes	19
DEL 3. OPPFØLGING OG MULIGE VIRKEMIDLER	23
Kap 9. Oppfølging og mulige virkemidler	24
DEL 4. VEDLEGG	25
Kap 10. Bruk av begreper i strategien	26
Kap 11. Relevante dokumenter for strategiarbeidet	28
Kap 12. Aktører og roller	29
Kap 13. Strategiprosess og medvirkning	32

KAP. 1

Sammendrag

Riksantikvarens håndverkstrategi skal bidra til at eiere og forvaltere av fredete og verneverdige bygninger, anlegg og fartøy har tilstrekkelig og stabil tilgang på håndverkere med relevant kompetanse. Dette vil bidra til sirkulærøkonomi og reduksjon av klimagassutslipp.

Strategien skal være et virkemiddel for Riksantikvaren og øvrige deler av kulturmiljøforvaltningen. De tre strategiske satsingene er prioriterte områder.

Strategisk satsing 1 -

Håndverkkompetansen og -kapasiteten skal styrkes: Riksantikvaren vil jobbe for at det finnes gode og relevante utdannings- og opplæringstilbud i håndverksfag over hele landet. Disse tilbudene bør tas i bruk av både ungdom som skal velge en yrkesvei og allerede etablerte håndverkere som ønsker å spesialisere seg innenfor tradisjonelle håndverksteknikker, restaurering og istandsetting.

Strategisk satsing 2 - Flere bedrifter med relevant kompetanse skal ta oppdrag på kulturminner og -miljø:

Riksantikvaren vil jobbe for et velfungerende marked hvor istandsetting og vedlikehold av fredete og verneverdige bygninger, anlegg og fartøy blir utført av håndverkere med relevant kompetanse etter antikvariske prinsipper. Koblingen mellom marked og bedrift må bedres, og offentlige virkemidler må bidra til at bedrifter med relevant kompetanse tar oppdrag på kulturmiljøfeltet.

Strategisk satsing 3 - Erfaringsbasert kunnskapsutvikling og forskning skal styrkes:

Riksantikvaren vil jobbe for at håndverkere som har oppdrag på fredete og verneverdige bygninger, anlegg og fartøy tar del i kunnskapsutviklingen på håndverksfeltet.

Erfaringsbasert kunnskapsutvikling og forskning på håndverksfeltet er et premiss for god og bærekraftig ivaretagelse av kulturmiljø. Det er behov for mer kunnskap om tradisjonelle byggemetoder og materialbruk når samfunnet skal omstille seg fra prioritering av nybygg til økt tilpasning og ombruk av eksisterende bygninger

KAP. 2

Oversikt over satsinger og mål

Strategisk satsing 1: Håndverkkompetansen og -kapasiteten er styrket

Målsettinger:

- > Det er etablert et systematisk samarbeid mellom kulturmiljøforvaltningen, kulturarvsektoren, utdanningssektoren og byggenæringen
- > Arbeidsmarkedet innenfor restaurering og istandsetting er synliggjort for å rekruttere til utdanning og spesialisering i tradisjonshåndverk
- > Mulighetene for opplæring og fordypning i tradisjonelt håndverk i videregående skole og i lærlingordningen utnyttes bedre
- > Høyere yrkesfaglig utdanning og høyere utdanning innen håndverksfag er videreutviklet, tilpasset markedets behov og har styrket kapasitet
- > Ikke-formelle opplæringstiltak innenfor museumssektoren, bygnings- og fartøyvernsentre og frivillige organisasjoner er videreutviklet, tilpasset markedets behov og har styrket kapasitet

Strategisk satsing 2: Flere bedrifter med relevant kompetanse skal ta oppdrag på kulturminner og -miljø

Målsettinger:

- > Rammer for anbud, tilbud og anskaffelser bidrar til at relevant kompetanse benyttes i alle ledd

- > Offentlige tilskuddsmidler og vedtak bidrar til bruk av relevant håndverkkompetanse

- > Koblingen mellom marked og bedrifter er styrket

- > Kulturmiljøforvaltningens behov og krav er tydelig formidlet til håndverkere og bedrifter

Strategisk satsing 3: Erfaringsbasert kunnskap og forskning skal styrkes

Målsettinger:

- > Kunnskapsutvikling skjer i samarbeid mellom kulturmiljøforvaltningen, håndverkere og andre kunnskapsmiljø
- > Mer forskning utføres i forbindelse med istandsettingsprosjekt
- > Forståelsen for og bruken av tradisjonelle materialer og metoder er bedret
- > Kunnskapsbehov som følger av klimaendringenes påvirkning på kulturmiljø er identifisert
- > Det er tilrettelagt for kunnskapsutvikling for å håndtere klima- og miljøutfordringene
- > Ny kunnskap og forskning er gjort tilgjengelig

Del 1. Om Riksantikvarens håndverkstrategi

KAP 1.	Innledning	7
KAP 2.	Avgrensing	9
KAP 3.	Overordnet mål og målstrategi	10

KAP. 3

Innledning

Behovet for en håndverksstrategi er forankret i [Meld. St 16 \(2019-2020\) Nye mål i kulturmiljøpolitikken](#). I meldingen foreslås det å videreføre og utvikle etter- og videreutdanningstilbudet for håndverkere innen restaurering og istandsetting av bygninger og fartøy.

Riksantikvarens håndverksstrategi skal bidra til at eiere og forvaltere av fredete og verneverdige bygninger anlegg og fartøy har tilstrekkelig og stabil tilgang på håndverkere. Kompetansen må være relevant og kapasiteten må styrkes i et langsiktig perspektiv. Behovet er betydelig i store deler av landet, og i enkelte deler er mangelen kritisk. Innen de fleste bygg- og anleggsgfag er det behov for flere håndverkere med kompetanse til å arbeide på fredete og verneverdige bygninger, anlegg og fartøy.

Verneverdige tradisjonshåndverk er fag med få utøvere, hvor kompetanse kan forsvinne for godt om ikke rekrutteringen holdes ved like.

Tradisjonell håndverkkompetanse har også en egenverdi som immateriell kulturarv verdt å verne og videreføre, og Norge har forpliktet seg til å ta vare på håndverkstradisjoner gjennom internasjonale konvensjoner.

Håndverker mangelen er kritisk når det gjelder kompetanse på ivaretagelse av urfolk og nasjonale minoriteters kulturminner. Riksantikvaren får

tilbakemeldinger på at det er spesielt stor mangel på håndverkere i Nord-Norge, og de samiske kulturminnene blir ekstra sårbare på grunn av dette.

Tilgang på gode utdanningsmuligheter og lærebedrifter innenfor håndverksfag har direkte konsekvenser for ivaretagelse av kulturminner og kulturmiljø. Nedgang i søkertall til håndverksutdanninger påvirker også kulturmiljøforvaltningen.

I 2022 ble markedet for antikvarisk istandsetting av fredete og verneverdig bygninger beregnet til å være 1000 millioner kroner årlig.

Når Bevaringsstrategi for kulturhistorisk verdifulle kirkebygg og kirkebevaringsfondet trer i kraft høsten 2024 vil markedet øke betydelig. Denne økingen i markedet utløser en mulighet for styrket interesse for og rekruttering til håndverksyrkene.

Oppdragsmengden for håndverkere med relevant kompetanse vil være høy i lang tid fremover. Selv om markedet vil øke, antar vi at det er mange aktuelle bedrifter som ikke tar oppdrag på eller vet om mulighetene innenfor istandsetting og vedlikehold av kulturminner.

Bygg og bevar har på oppdrag fra Riksantikvaren gjort en undersøkelse av kapasiteten i ROT-markedet (rehabilitering, ombygging og tilbygg). Byggenæringen er i endring og nybyggmarkedet reduseres.

Det gir muligheter til å øke kapasiteten i restaureringsmarkedet.

Riksantikvaren ser en økning i antall klimarelaterte skader på kulturmiljø. Dette bidrar til å øke behovet for håndverkkompetanse, og stiller krav til faglig utvikling for å forstå det nye skadebildet og konsekvensene av et klima i endring. Ny kunnskap kan også føre til at vi må tilpasse og justere prinsipper og praksis innenfor istandsetting og restaurering.

Byggenæringen er samtidig inne i en omstillingsperiode. Det er høyere forventninger til ombruk av eksisterende bygninger. I et klima- og ombruksperspektiv er kunnskap om restaurering og bruk av tradisjonelle metoder og materialer nødvendig for å velge riktige og bærekraftige istandsetningsløsninger for eldre bygninger, uavhengig av verneverdi. Bygningsvern, langvarig bruk og ombruk av bygninger er en kjerneaktivitet i kulturmiljøforvaltningen, og dette er noe byggenæringen i stort kan lære av.

Det har blitt arbeidet med kunnskapsutvikling på håndverksfeltet over lengre tid, og i de siste 10-15 årene er det i tillegg opprettet flere utdanningstilbud og opplæringsarenaer for tradisjonelt håndverk og istandsetting. I den senere tiden har også bygningsvern- og fartøyvernsentrene og museer gjort seg gjeldende som læringsarenaer. Det er også etablert en rekke kurs og opplæringsprosjekter i regi av frivillige organisasjoner, foreninger og ideelle stiftelser. Dette er gode tiltak, men ikke tilstrekkelig for å dekke kompetansebehovet på lang sikt.

Med bakgrunn i disse utfordringene og mulighetene ønsker Riksantikvaren å bidra til utvikling av kompetanse og kapasitet innenfor håndverksfag og antikvarisk istandsetting.

KAP. 4

Avgrensning

Strategien skal omfatte allmenn og spesialisert håndverkkompetanse som er nødvendig for å ivareta kulturminner og kulturmiljø. Det omfatter eksteriør, interiør, inventar, fartøy og grøntanlegg.

Håndverkskunnskap som ikke kan knyttes til Riksantikvarens ansvarsområder er utelatt fra strategien. Riksantikvaren har ikke ansvar for all tradisjonell håndverkskunnskap definert som immateriell kulturarv. Strategien vil likevel følge opp Norges ansvar for å verne og videreføre immateriell kulturarv i henhold til UNESCO-konvensjonen av 2003. Overordnet ansvar for immateriell kulturarv ligger hos Kulturdepartementet.

Riksantikvaren er klar over at det er behov for kompetanse innenfor flere områder enn håndverk for å sikre god ivaretagelse av kulturmiljø. Dette gjelder rådgivende ingeniører, konsulenter, arkitekter m.fl. Dette ligger utenfor strategiens rammer.

Riksantikvaren har ikke formelt ansvar for etablering av utdanningstilbud eller gjennomføring av utdanningstiltak. Vi har imidlertid ansvar for å bidra til gode rammevilkår for vern av kulturmiljø. Relevante opplæringstilbud er en forutsetning for tilgang til kvalifiserte håndverkere, og dermed blir det likevel vesentlig å komme med forslag til utvikling og gjennomføring av utdanningstiltak. Anbefalinger for utdanningssektoren må forankres hos relevante departement, direktorat og fylkeskommuner.

Eiernes bestillerkompetanse er i utgangspunktet ikke en del av denne strategien. Mange påpeker imidlertid at bestillerkompetansen er for å sørge for at riktig kompetanse benyttes. Vi vil derfor ta med oss tematikken som et virkemiddel der det er relevant.

Håndverksstrategien kan foreslå endringer i virkemidler Riksantikvaren har ansvar for. I strategien anbefales også tiltak for andre sektorer og forvaltningsnivåer der dette kan bidra til å nå strategiens mål.

KAP. 5

Overordnet mål og målstrategi

Det viktigste resultatet av strategien at eiere og forvaltere av fredete og verneverdige bygninger, anlegg og fartøy har tilstrekkelig og stabil tilgang på håndverkere med relevant kompetanse.

MÅLSTRUKTUR

Det er valgt ut tre overordnede satsinger for Riksantikvarens håndverksstrategi. Disse er valgt fordi de representerer særskilte utfordringer. Hver satsing sier noe om hvor Riksantikvaren skal legge inn en strategisk innsats. Målsettingene under hver av satsingene viser hva Riksantikvaren ønsker at strategien skal ha ført til etter endt strategiperiode, og hvilke områder strategiens handlingsplan skal ha aktiviteter på.

ARBEID PÅ HEDRUM KIRKE: Foto: Trond A. Isaksen, Riksantikvaren

Del 2. Strategiske satsinger og målsettinger

- KAP 4. Strategisk satsing 1:
Håndverkkompetansen og -kapasiteten
skal styrkes 12
- KAP 5. Strategisk satsing 2: Flere bedrifter
med relevant kompetanse skal ta oppdrag
på kulturminner og kulturmiljø 16
- KAP 6. Strategisk satsing 3:
Erfaringsbasert kunnskapsutvikling og
forskning skal styrkes 19

KAP. 6

Strategisk satsing 1: Håndverkkompetansen og -kapasiteten skal styrkes

Riksantikvaren vil jobbe for at det finnes gode og relevante utdannings- og opplæringstilbud i håndverksfag over hele landet. Vi vil jobbe for at disse tilbudene tas i bruk av både ungdom som skal velge en yrkesvei, og av allerede etablerte håndverkere som ønsker å spesialisere seg innenfor tradisjonelle håndverksteknikker, restaurering og istandsetting.

Det finnes allerede flere gode utdanningstilbud og opplæringsarenaer som kan styrkes og videreutvikles for å svare på kulturmiljøforvaltningens kompetansebehov. De formelle utdanningene i videregående skole, fagskole og høyere utdanning suppleres av ikke-formelle kurs og annen type opplæring. Håndverk er immateriell kulturarv hvor læring skjer gjennom utøvelse, og det er viktig å tilrettelegge for praktisk kunnskapsoverføring.

Riksantikvaren er kjent med at det er stor håndverkermangel i Sápmi, noe som gjør det særlig utfordrende å ta vare på samiske kulturminner. Innenfor hver satsingene er det nødvendig å se på hvordan dette kan bøtes på, og det kan bli nødvendig å differensiere tiltakene ut fra hvor behovet er størst.

Tilsvarende er det nødvendig å ha et særskilt blikk på nasjonale minoriteters

kulturminner og håndverkkompetansen som kreves for å ivareta denne.

MÅLSETTINGER

1. Det er etablert et systematisk samarbeid mellom kulturmiljøforvaltningen, kulturarvsektoren, utdanningssektoren og byggenæringen

Ansvar for å opprette og dimensjonere utdanningstilbud er fordelt på Kunnskapsdepartementet, flere direktorat, fylkeskommunene og byggenæringen. Kulturmiljøforvaltningen er en del av markedet utdanningstilbudene skal svare på behovene til. Aktørene har felles interesse i å sørge for utvikling av relevante utdanningstilbud for håndverkere.

I dag er det varierende hvor god dialogen er mellom kulturmiljøforvaltningen, byggenæringen og ulike aktører med ansvar for utdanningstilbud på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Dette kan føre til at kompetansebehovene knyttet til bevaring av kulturminner og kulturmiljø ikke er godt nok kjent blant ansvarlige for utdanningstilbud og læreplasser.

Disse aktørene bør i samarbeid kartlegge dagens kapasitet blant håndverkerbedrifter, så dette kan brukes for å komme med forslag til treffsikre

satsinger på utdanning og kompetanseheving.

> Riksantikvaren ønsker å legge til rette for bedre dialog mellom og samordning av virkemidler på tvers av relevante sektorer og aktører.

2. Arbeidsmarkedet innenfor restaurering og istandsetting er synliggjort for å rekruttere til utdanning og spesialisering i tradisjonshåndverk:

Det er nødvendig å rekruttere flere til håndverksfag med spesialisering som gjør dem i stand til å arbeide med kulturminner, både på kort og lang sikt. Synliggjøring av arbeidsmarkedet kan gjøre flere interessert i relevante håndverksfag og tradisjonshåndverk spesielt.

Arbeidsmulighetene må bli tydelig for mulige elever og studenter, og blant etablerte håndverkere og næringsdrivende. Det bør være en ambisjon at håndverkere som allerede arbeider i ROT-markedet tar aktuell etter- og videreutdanning.

> Riksantikvaren ønsker å bidra til rekruttering til aktuelle utdanningstilbud ved å synliggjøre arbeidsmarkedet for håndverkere innen istandsetting og vedlikehold av kulturminner i samarbeid med utdanningssektoren og byggenæringen.

3. Mulighetene for opplæring og fordypning i tradisjonelt håndverk i videregående skole og i lærlingordningen utnyttes bedre:

I videregående opplæring finnes det muligheter for praksis og faglig fordypning

som i varierende grad benyttes. Dagens læreplaner i bygg- og anleggsgfagene er i stor grad rettet mot nybygg. Muligheten for å gi elevene kjennskap til og kunnskap i tradisjonelle håndverksteknikker, antikvarisk arbeid og materialbruk kan forbedres.

Utdanningsprogrammet for håndverk, design og produktutvikling omfatter de verneverdige tradisjonshåndverksfagene. Disse fagene har som regel få elever og det kan være langt mellom de ulike skolene som tilbyr utdanningene. På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet ble det i 2016 utredet hvordan tilbudsstrukturen for de verneverdige tradisjonshåndverksfagene kunne bedres. Flere av forslagene fra denne utredningen bør følges opp, blant annet når det gjelder å flytte ansvaret til nasjonalt nivå for fag med få elever og lærlinger.

Mangel på relevante bedrifter med læreplaner er en utfordring for lærlinger som ønsker å velge tradisjonelle håndverksfag. Tilgangen må bedres i hele landet, og særlig i Nord-Norge.

> Riksantikvaren ønsker å bidra til at kulturmiljøforvaltningen og museer tilrettelegger for praksisopphold i forbindelse med pågående istandsettingsprosjekt.

> Riksantikvaren ønsker å bidra til at det i større grad tas nasjonalt ansvar for ivaretagelse av verneverdige tradisjonshåndverksfag gjennom landslinjer, oppdaterte læreplaner og tilrettelegging for tverrfaglige opplæringsarenaer.

> Riksantikvaren ønsker å samarbeide med utdanningssektoren og byggenæringen om å styrke rammebetingelsene for lærebedrifter i relevante håndverksfag gjennom blant annet opplæringskontor, lærlingtilskudd og statlige føringer for bruk av lærlinger.

4. Høyere yrkesfaglig utdanning og høyere utdanning innen håndverksfag er videreutviklet, tilpasset markedets behov og har styrket kapasitet:

Den høyere yrkesfaglige utdanningen som fagskolene tilbyr gir faglige fordypning og kunnskap om tradisjonelle teknikker og materialer, samt lokal eller regional byggeskikk. Det er behov for relevante fagskoletilbud flere steder i landet.

Mulighet for videre faglig fordypning og kunnskapsutvikling ivaretas gjennom høyere utdanning ved universitet og høyskole. I dag er det et fåtall høyere utdanningstilbud for utøvende håndverkere. Tilbud innen høyere utdanning bidrar også med tilgang til lærekrefter med høy faglig kompetanse. Styrking av denne type tilbud er nødvendig for å sikre faglig utvikling og forskning.

Å rekruttere flere etablerte håndverkere til etter- og videreutdanning ved fagskoler, universitet og høyskoler er viktig for å sikre nok håndverkerkompetanse og – kapasitet. For å lykkes med dette må utdanningene være praktisk og økonomisk mulig å delta på for håndverkere som er i full jobb.

> Riksantikvaren ønsker å bidra til at dagens høyere yrkesfaglige utdanning og høyere utdanning innenfor fag som er relevant for arbeid med kulturminner

videreutvikles, tilpasses markedets behov og har styrket kapasitet.

> Riksantikvaren ønsker å samarbeide med utdanningssektoren og byggenæringen om å bedre rammebetingelsene for etablerte håndverkere som ønsker å ta høyere yrkesfaglig utdanning og høyere utdanning.

5. Ikke-formelle opplæringstiltak innenfor museumssektoren, bygnings- og fartøyvernssentre og frivillige organisasjoner er videreutviklet, tilpasset markedets behov og har styrket kapasitet:

Bygningsvern- og fartøyvernssentre, bransjeorganisasjoner, museer, studieforbund og frivillig organisasjoner er blant de som tilbyr kurs og annen opplæring for håndverkere som ønsker faglig påfyll og spesialisert fordypning.

Tilbydere av formelle utdanninger samarbeider flere steder med disse aktørene. Mange museer eier/forvalter bygninger, båter og anlegg med kontinuerlig vedlikeholdsbehov som kan brukes til opplæringsarenaer. Dette er også gode arenaer for å skape fagmiljø og nettverk blant håndverkere.

Håndverkstradisjoner og byggeskikk har ofte mange fellestrekk på tvers av landegrensene. Og i mange tilfeller har andre land utdanningstilbud vi mangler i Norge, eller miljøer som holder håndverksskunnskap som har forsvunnet her i landet i hevd – eller omvendt. Prosjekt som legger til rette for opplæring av håndverkere på tvers av landegrensene er gunstig for ivaretagelse av kulturmiljø. Det finnes allerede flere etablerte samarbeid som kan bygges videre på.

Det må vurderes hvordan ikke-formelle opplæringstilbud eventuelt kan anses som kvalifiserende for oppdrag innen kulturmiljøsektoren. Dette er spesielt relevant i geografiske områder hvor det er langt til de formelle utdanningsinstitusjonene og for tradisjonshåndverk hvor det mangler utdanningstilbud. Ikke-formelle kurs skal ikke være en erstatning for formell utdanning, men et supplement.

Det må i større grad gis rom for ikke-formell kunnskapsoverføring, arbeidsfelleskap og øvelse i form av kurs og opplæring i istandsettingsprosjekter der det har relevans og er kulturminnefaglig forsvarlig. Ikke-formelle opplæringsarenaer er også viktige for å bygge fagmiljø blant håndverkere.

> Riksantikvaren ønsker å bidra til at ulike aktører kan tilby kurs og opplæring i tradisjonelle håndverksteknikker.

> Riksantikvaren ønsker å se på hvordan ikke-formell opplæring kan gjøre flere håndverkere i stand til å ta oppdrag innenfor istandsetting og vedlikehold av kulturmiljø.

KAP. 7

Strategisk satsing 2: Flere bedrifter med relevant kompetanse skal ta oppdrag på kulturminner og kulturmiljø

Riksantikvaren vil jobbe for et velfungerende marked hvor istandsetting og vedlikehold av fredete og verneverdige bygninger, anlegg og fartøy blir utført etter antikvariske prinsipper.

Håndverkerne og bedrifter som jobber med istandsetting og ivaretagelse av kulturmiljø må ha kompetanse på kulturminneverdier, tradisjonelle materialer og teknikker. Det er nødvendig at kravene kulturmiljøforvaltningen stiller er lett tilgjengelige og forståelige for aktuelle håndverksbedrifter.

Samtidig som det må sikres at arbeid med kulturminner utføres av bedrifter med riktig faglig kompetanse, bør det tilrettelegges for at flere bedrifter tar oppdrag med fredete og verneverdige bygninger, anlegg og fartøy. Det er nødvendig å se på hvordan ulike offentlige virkemidler, som for eksempel tilskuddsforskrifter, godkjenningsordninger og utforming av anbud, kan bidra til at bedrifter med relevant kompetanse får oppdragene.

MÅLSETTINGER

1. Rammer for anbud, tilbud og anskaffelser bidrar til at relevant kompetanse benyttes i alle ledd:

Relevant håndverkkompetanse bør være gjeldende i planlegging og prosjektering i større prosjekt hvor håndverkere med ulik ekspertise er underleverandører. For eksempel kan entreprisereformer som gjør at utførende håndverkere blir sittende med ansvar som prosjekterende om de kommer med faglige innspill, innebære at håndverkere ikke ønsker å bidra i planleggingsfasen.

Samspillsentrepriser og oppdeling av entrepriser kan gjøre det lettere å få riktig kompetanse inn i større istandsettingsprosjekt.

For enkeltpersonsforetak og mindre lokale håndverksbedrifter kan det være vanskelig å få eller ta del i større istandsettingsprosjekt innen kulturmiljøvernet, til tross for at de har den etterspurte kompetansen.

Dette handler blant annet om hvordan offentlige anskaffelser, konkurranser og anbud er rigget. Utfordringene ligger blant annet i håndtering av administrative og juridiske krav, samt økonomisk risiko for bedriftene.

Det er også nødvendig med bedre samspill mellom byggherre, håndverkere og rådgivere for å sikre at riktig kompetanse bidrar i alle faser av istandsettingsprosjekt.

> Riksantikvaren ønsker å se på hvordan utforming av konkurranser, anskaffelsesprosesser og entrepriservalg kan bidra til at bedrifter med relevant kompetanse er aktuelle for oppdrag på kulturmiljøfeltet.

2. Offentlige tilskuddsmidler og vedtak bidrar til bruk av relevant håndverkkompetanse:

Tilskuddsmidlene er blant kulturmiljøforvaltningens viktigste virkemidler. En vesentlig del av bygnings- og fartøyvernet er arbeid på fredete og verneverdige kulturminner hvor eiere og forvaltere mottar offentlige tilskudd til istandsetting, vedlikehold og sikring. Tilskuddsordningene gir mulighet for å stille vilkår om antikvarisk og håndverksfaglig utførelse og kompetanse.

Et annet viktig virkemiddel er dispensasjon fra vedtak om fredning. Kulturmiljøforvaltningen kan stille vilkår og krav til for eksempel kompetanse og materialkvalitet når det blir gitt dispensasjon.

Det varierer om det faktisk stilles krav til kompetanse og utførelse i vedtak fra det offentlige. Det er viktig at kravene som stilles i vedtak om tilskudd og vedtak om dispensasjon fra fredning er spesifikke og prosjektilpasset for å sikre at riktig kompetanse benyttes.

Små bedrifter har gitt uttrykk for at det kan være økonomisk utfordrende å påta seg arbeid som gjennomføres med offentlige tilskudd. Utfordringene henger blant annet sammen med at det kan ta lang tid fra håndverkeren gir tilbud på oppdraget til utbetalingen er på plass.

> Riksantikvaren ønsker å evaluere i hvilken grad offentlige virkemidler bidrar til bruk av riktig kompetanse og tilpasse virkemidlene deretter.

3. Koblingen mellom marked og bedrifter er styrket:

Det er viktig at markedets behov og etterspørsel etter kompetente fagfolk blir formidlet til aktuelle håndverkerbedrifter.

Når eiere og forvaltere av kulturminner bestiller tjenester fra håndverkere er det også nødvendig at de som bestillere kan være trygge på at bedriftene har riktig kompetanse.

Hindringer for en god kobling mellom eier/markedet og bedrift kan være at bestiller ikke vet hvilken kompetanse de har behov for, at eier ikke finner fram til riktig bedrift eller at bedriftene ikke vet hvor de aktuelle oppdragene lyses ut.

En rekke bygnings- og fartøyvernsentre og andre rådgivningstjenester fungerer som mellomledd mellom eiere og håndverkerbedrift, men tilbudet og kapasiteten varierer i de ulike regionene. Fylkeskommunene og Sametinget er i noen tilfeller med på å drifte disse tilbudene.

Sertifiseringer og godkjenning av bedrifter kan gjøre det lettere for eiere og forvaltere å velge riktig bedrift. Det er verdt å undersøke om eksisterende oversikter og godkjenningsordninger, som Startbank, håndverksregisteret driftet av Norsk håndverksinstitutt, bedriftsoversikten knyttet til Sentral godkjenning og Mesterbrevordningen, kan gjøre det lettere for oppdragsgivere å finne riktig bedrift og håndverker.

> Riksantikvaren ønsker å være en pådriver for at eksisterende nettverk, rådgivningstjenester og registre i større grad bidrar til bedre bestillerkompetanse og bedre kobling mellom oppdragsgivere og håndverkere/bedrifter.

4. Kulturmiljøforvaltningens kompetansekrav er tydelig formidlet til håndverkere og bedrifter:

Kulturmiljøforvaltningen kan stille kompetansekrav til håndverkerne. Kravene som stilles må bli mer forståelig for håndverkere og bedrifter, men også for eierne som skal bestille håndverkertjenester.

Kulturmiljøforvaltningen må veilede og bistå eiere av kulturmiljø i å forstå hvilke krav som gjelder for istandsetting- og vedlikeholdsprosjekter.

> Riksantikvaren ønsker å gjøre kompetansekravene som stilles i tilskudsfinansierte prosjekter og i vedtak tydeligere for håndverkerne

KAP. 8

Strategisk satsing 3: Erfaringsbasert kunnskapsutvikling og forskning skal styrkes

Riksantikvaren vil jobbe for at håndverkere som jobber med fredete og verneverdige bygninger, anlegg og fartøy tar del i kunnskapsutviklingen på håndverksfeltet. Erfaringsbasert kunnskapsutvikling og forskning er et viktig premiss for god og bærekraftig ivaretagelse av kulturmiljø. Forskningen og kunnskapsutviklingen må være forankret i lokale variasjoner i metode- og materialbruk.

Ny kunnskap og forskning må være lett tilgjengelig og tas i bruk av håndverkere og byggenæringen. Det er nødvendig med særlig søkelys på samiske bygninger og fartøy, da det har blitt utført lite kunnskapsutvikling og forskning på dette feltet fra før av.

Kunnskapsarbeidet innenfor ivaretagelse av kulturmiljø bør ikke kun foregå i forbindelse med istandsetting og vedlikehold. Kulturmiljøforvaltningen må selv ta initiativ til å utvikle kunnskap ut fra kartlagte og fremtidige behov, og for å ta vare på kulturminnenes kildeverdi. Dette er særlig viktig for å svare på utfordringene klimaendringene fører med seg.

Riksantikvarens klimastrategi peker på behovet for å utvikle metoder for bevaring av kulturmiljø i et klima i endring, og håndverkkunnskap er en viktig brikke i dette.

Istandsetting og ivaretagelse av eldre og eksisterende bygninger, fartøy og anlegg er et viktig tiltak for å redusere klimagassutslipp. Behovet for kunnskap om tradisjonelle byggemetoder og materialbruk øker når samfunnet skal omstille seg fra prioritering av nybygg til økt tilpasning og ombruk av eksisterende bygninger.

MÅLSETTINGER

1. Kunnskapsutvikling skjer i samarbeid mellom kulturmiljøforvaltningen, håndverkere og andre kunnskapsmiljø:

Kunnskap i og om håndverkspraksis, materialkvaliteter- og egenskaper er nødvendig for å sikre god ivaretagelse av kulturmiljø.

Håndverksforskning tar utgangspunkt i handlingsbåren kunnskap i kombinasjon med teoretisk kunnskap. Flere museer har sammen med andre kunnskapsinstitusjoner og akademiske miljøer vært pådrivere for at det gjøres mer av denne typen forskning.

Tilgang til relevante opplæringsarenaer, studieobjekter og kompetent veiledning, er avgjørende for å tilrettelegge for mer håndverksforskning.

Museene er viktige arenaer i denne sammenhengen. De forvalter store

byggnings- og gjenstandssamlinger med kulturhistorisk viktig kildeverdi, har arkiver som dokumenterer vedlikehold og istandsetting gjennom tidene og sitter ofte bred kompetanse innenfor tradisjonell utøvelse av ulike typer håndverk.

Bygnings- og fartøyvernssentre er andre viktige arenaer for kunnskapsutvikling.

> Riksantikvaren ønsker å legge til rette for mer håndverksforskning i samarbeid mellom kulturmiljøforvaltningen, håndverkere, byggenæringen, museer og eksisterende kunnskapsmiljø.

2. Mer forskning og kunnskapsutvikling utføres i forbindelse med istandsettingsprosjekt:

Håndverksforskning kan i større grad gjøres som en del av istandsettingsprosjekt enn i dag. For å få til dette må mulighetene som ligger i tilskuddsmidler og dispensasjon utnyttes bedre.

Relevante prosjekt bør ha følgeforskning hvor håndverksutøvelse, materialbruk og virkninger av istandsettingen studeres og dokumenteres. Dokumentasjon av objekter og arbeidsmetoder gjør det mulig å bruke erfaringene fra prosjektgjennomføring til generell kunnskapsutvikling og forskning under og etter istandsetting.

> Riksantikvaren ønsker å se på hvordan det i større grad kan utføres forskning i forbindelse med istandsettingsprosjekt.

3. Forståelsen for og bruken av tradisjonelle materialer og metoder er forbedret:

Materialkunnskap er av stor betydning for et godt bygnings- og fartøyvern.

Materialforståelse og materialbearbeiding er også immateriell kulturarv som handler om natur og naturbruk, og er verdt å ta vare på i seg selv.

Riktig materialbruk fører til bedre holdbarhet av kulturmiljø og er et godt klimatiltak. Tradisjonell materialbruk og -bearbeiding kan ha overføringsverdi til dagens byggenæring.

Kulturmiljøforvaltningen, håndverkere og byggenæringen trenger økt kunnskap om materialene som har blitt brukt i fortiden, hvilke materialer vi trenger i framtiden, og hvordan vi kan vedlikeholde ulike materialer i et klima i endring.

Det er viktig å tilrettelegge for forskning og kunnskapsutvikling på materialkvalitet, -tilvirkning, -tilgang og -bruk som er nødvendig for istandsetting og ivaretagelse av kulturminner og kulturmiljø.

Det er nødvendig med oversettelse mellom byggetradisjoner og tekniske forskrifter for å tilgjengeliggjøre tradisjonelle løsninger og materialer i byggenæringen.

Samarbeid med skogbruket og andre materialleverandører og -produsenter er nødvendig for å sikre at kunnskapen som utvikles får en effekt.

> Riksantikvaren ønsker å stimulere til mer bruk av tradisjonelle metoder og materialer i samarbeid med byggenæringen, håndverkere, kunnskap- og forskningsmiljø, materialleverandører og -produsenter.

4. Kunnskapsbehov som følger av klimaendringenes påvirkning på kulturmiljø er identifisert:

Kulturarvsektoren trenger mer kunnskap om hvordan klimaendringene påvirker kulturmiljø og kulturminner. Skadene på kulturmiljø som følge av klimaendringene må kartlegges og brukes til å forstå hvilken håndverkskunnskap det er behov for.

> Riksantikvaren ønsker å bidra til at relevante aktører i samarbeid identifiserer hvilken håndverkskunnskap som mangler for å håndtere klimaendringenes påvirkning på fredete og verneverdige bygninger, anlegg og fartøy.

5. Det er tilrettelagt for kunnskapsutvikling for å håndtere klima- og miljøutfordringene:

Klimaendringene øker risikoen for skader på kulturmiljø, og vi trenger å vite hvordan klimapåvirkningen og konsekvensene av denne kan håndteres samtidig som kulturmiljøverdier blir godt ivaretatt.

Endringene i klima kan kreve nye innfallsvinkler til hvordan håndverkere og byggenæringen arbeider med kulturmiljø. For eksempel kan økt fuktighet føre til behov for nye vedlikeholdsrutiner og endret materialbruk.

Vi trenger mer forskning og erfaringsbasert kunnskapsutvikling om hvordan vedlikehold, istandsetting, rehabilitering og ombruk av bygninger og bygningsdeler kan bidra til å forlenge levetiden på bygninger, og redusere frekvensen på istandsettinger.

Samtidig er det viktig å lære av historisk klimatilpasning og tradisjonell materialbruk, som for eksempel hvordan man tidligere tok hensyn til lokale klima- og værforhold da bygninger og anlegg ble planlagt og bygget. I mange tilfeller vil tradisjonell håndverkskunnskap og materialbruk også føre til bedre varighet og mindre forbruk av naturressurser.

Eksisterende klimaprognoser og oppdatert forskning må ligge til grunn for vedlikeholdsplaner for kulturmiljø. Klimaendringene skaper også nye utfordringer hvor tradisjonell kunnskap ikke strekker til, og nye metoder må utvikles.

> Riksantikvaren ønsker å tilrettelegge for at mer kunnskapsutvikling og forskning på hvordan tilpasning av metoder, teknikker og materialer kan gjøres så kulturmiljø blir godt ivaretatt i et klima i endring.

6. Ny kunnskap og forskning er gjort tilgjengelig:

Godt istandsettingsarbeid og faglig utvikling fordrer at håndverkere, kulturmiljøforvaltning og andre aktører er kjent med og kan bruke ny kunnskap og forskning. Klimaforskning relevant for kulturmiljøforvaltningen arbeides med av ulike aktører, men det er vanskelig for håndverkere å få oversikt over denne kunnskapen og ta den i bruk.

Tradisjonshåndverkere og kulturmiljøfeltet sitter også på kunnskap som byggenæringen kan ha nytte av i en grønn omstilling. Erfaringene fra pågående klima- og miljøovervåkningsprogram må formidles

til håndverkere og andre som jobber med istandsetting og vedlikehold av kulturmiljø.

Det er behov for en bedre samordning av hvordan denne kunnskapen deles. Det er behov for et mangfold av metoder for kunnskapsdeling, både praktiske, teoretiske, fysiske og digitale. Kunnskapsdeling kan skje både via Riksantikvarens egne kanaler og i samarbeid med utdanningsinstitusjoner, forskningsmiljø, bygnings- og fartøyvernsentre og byggenæringen.

> Riksantikvaren ønsker å bidra til at ny kunnskap og forskning er tilgjengelig for håndverkere og andre relevante aktører.

Del 3. Oppfølging og mulige virkemidler

KAP 7. Oppfølging og mulige virkemidler
24

KAP. 9

Oppfølging og mulige virkemidler

Riksantikvarens håndverksstrategi skal ha et langsiktig perspektiv. Strategien skal i første omgang ha en varighet fram til 2035. Realisering av strategien er avhengig av et godt samarbeid med regionalforvaltning, utdanningssektoren, byggenæringen og andre kulturhistoriske fagmiljø.

Strategien vil følges opp med en handlingsplan. Handlingsplanen kommer til å inneholde tiltak som skal gjennomføres av Riksantikvaren, men også forslag og anbefalinger til fylkeskommuner og Sametinget, Kulturminnefondet, utdanningssektoren, byggenæringen og andre relevante aktører. Derfor vil videre medvirkning være viktig i utforming av handlingsplanen.

Handlingsplanen vil følge opp de tre strategiske satsingene og de tilhørende målene med konkrete aktiviteter og tiltak.

Handlingsplanen vil i første omgang ha en varighet på tre år, før den erstattes av en ny handlingsplanperiode. Riksantikvaren vil rapportere på måloppnåelse og aktiviteter etter endt treårsperiode.

Det er mange virkemidler for ulike sektorer som er viktig for måloppnåelse i denne strategien. Disse er blant annet økonomiske, juridiske og politiske. Et tett samarbeid mellom de ulike virkemiddelaktørene er avgjørende for håndverksstrategiens suksess.

Del 4. Vedlegg

KAP 8.	Bruk av begreper i strategien	26
KAP 9.	Relevante dokumenter for strategiarbeidet	28
KAP 10.	Aktører og roller	29
KAP 11.	Strategiprosess og medvirkning	32

KAP. 10

Bruk av begreper i strategien

Kulturminner og kulturmiljø er alle sporene etter menneskelig aktivitet som omgir oss. Dette kan være alt fra kirker til melkeramper, fra steinalderbosetninger til fangeleirer fra andre verdenskrig.

Kulturmiljø er områder hvor kulturminner inngår som en del av en større helhet. I Meld. St. 16 Nye mål i kulturmiljøpolitikken ble kulturmiljø innført som samlebegrep for kulturminner, kulturmiljø og landskap.

Vi bruker begrepene **fredete og verneverdige bygninger og anlegg og fartøy** som en avgrensing av strategiens virkeområde. Håndverk som er relevant og nødvendig for å ivareta disse kulturminne- og kulturmiljøkategoriene, omfattes av strategien. Det gjelder både eksteriør, interiør, inventar og grøntanlegg.

En **fredning** er den sterkeste beskyttelsen av kulturmiljø, og gjøres etter kulturminneloven eller svalbardmiljøloven.

Begrepet **verneverdig** brukes om kulturmiljø som er identifisert som verdifullt og har gått gjennom en kulturhistorisk vurdering. Noen verneverdige bygninger og anlegg er regulert til bevaring, enten gjennom hensynssone bevaring etter plan- og bygningsloven av 2008 eller som spesialområde bevaring etter den tidligere plan- og bygningsloven.

Når vi skriver **håndverksfag** mener vi fag innen bygg- og anlegg i fører fram til fag-

og svennebrev, men også tradisjonshåndverk.

Begrepet **tradisjonshåndverk** er i allmenn bruk hos kultur- og utdanningssektoren, samt i UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven.

Begrepene tradisjonshåndverk og tradisjonelt håndverk beskriver ifølge Store norske leksikon en praksis der håndverkeren fremstiller tradisjonelle produkter, hovedsakelig med egne hender og med teknikker, verktøy og materialer som er forankret i en tradisjon.

Håndverkere som jobber innenfor bygnings- og fartøyvern omtales også stadig oftere som tradisjonshåndverkere. Begrepet tradisjonshåndverk brukes hovedsakelig om tre ulike områder:

> Begrepet brukes om tradisjonshåndverk som kan relateres til eksisterende håndverksfag, men som ikke er en del av fagplanen. For eksempel er lafting ikke en del av tømmerfaget i Norge, men mange tømrrere velger likevel å tilegne seg denne kunnskapen under eller etter utdanningen som tømrrer.

> Begrepet brukes også for å beskrive de 40 fagene som Kunnskapsdepartementet mener har et spesielt behov for vern. Disse fagene kalles verneverdige tradisjonshåndverksfag. Eksempler på slike fag er møbeltapetsererfaget og trebåtbyggerfaget.

> Begrepet kan brukes om håndverkstradisjoner som ikke er, eller kan relateres, til et lærefag, men som likevel faller inn under definisjonen av tradisjonshåndverk. Det kan for eksempel være tjærebrenning.

Begrepet **håndverksutvikling** bruker vi som en samlebetegnelse for kunnskaps- og kompetanseutvikling innenfor utdanning-, næring- og kultur- og kulturmiljøsektor.

Formell opplæring/utdanning omfatter all offentlig godkjent opplæring/utdanning som leder til formell kompetanse eller studiepoeng innenfor det ordinære utdanningssystemet.

Ikke-formell opplæring brukes om opplæring som ikke leder til en offentlig godkjent kompetanse.

Uformell læring brukes om læring som ikke er organisert, men som skjer gjennom ulike situasjoner en person deltar i

KAP. 11

Relevante dokumenter for strategiarbeidet

Håndverksstrategien må ses i sammenheng med andre strategier og relevante føringer. Det finnes flere relevante konvensjoner og strategiske prosesser innenfor fag- og interesseområdene for strategien. Riksantikvaren vil særlig trekke fram betydningen av følgende dokumenter:

- > [ILO-konvensjon nr 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater](#)
- > [FNs bærekraftsmål](#)
- > [UNESCOs konvensjon om vern av verdens kultur- og naturarv \(1972\)](#)
- > [UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven \(2003\)](#)
- > [Strengthening cultural heritage resilience for climate change - Where the European Green Deal meets cultural heritage \(2022\)](#)
- > [Rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter](#)
- > [Sametingsmelding om samisk kulturminnevern \(2021\)](#)
- > [Meld. St 16 \(2019-2020\) Nye mål i kulturmiljøpolitikken](#)
- > [Meld. St. 12 \(2020-2021\) Nasjonale minoriteter i Norge – En helhetlig politikk](#)
- > [Meld. St. 23 \(2020-2021\) Musea i samfunnet – Tillit, ting, tid](#)
- > [Meld. St. 21 \(2020-2021\) Fullføringsreformen – med åpne dører til verden og fremtiden](#)
- > [Klima- og miljødepartementets kunnskapsstrategi \(2021-2024\)](#)
- > [Barne- og familiedepartementets bevaringsstrategi for kulturhistorisk verdifulle kirkebygg \(2024\)](#)
- > [Kirkenes særskilte verdier \(2022\)](#)
- > Lenge leve tradisjonshåndverket! (2016)
- > Riksantikvarens øvrige strategier, blant annet [klimastrategien](#), [bevaringsstrategiene](#), [forskning- og utviklingsstrategien](#) og [frivillighetsstrategien](#)

KAP. 12

Aktører og roller

Samarbeid og dialog med flere andre aktører nevnt under er nødvendig for å få realisert strategiens mål.

Departement og direktorat: Flere statlige instanser har ansvar og interesse for utvikling av håndverkskompetanse.

Klima- og miljødepartementet har overordnet ansvar for ivaretagelse av kulturmiljø. Riksantikvaren har ansvar for oppfølging og utøvelse av dette på nasjonalt nivå. Riksantikvaren vil ha ansvar for oppfølging av håndverksstrategien med tilhørende handlingsplan. Dette innebærer blant annet gjennomføring av analyser og kartlegginger, etablering av nettverk og samarbeid, evaluering av eksisterende virkemidler og utvikling av tiltak.

Håndverksstrategien skal også fungere som grunnlag for utvikling av kompetansetiltak knyttet til Barne- og familiedepartementets bevaringsstrategi for kulturhistorisk verdifulle kirkebygg og Riksantikvarens andre bevaringsstrategier.

Barne- og familiedepartementet har ansvar for tro- og livssynspolitikk, herunder reglene for forvaltning av kulturhistorisk verdifulle kirker.

Utdanningsdirektoratet har et overordnet ansvar for at utdanningspolitikken blir satt i verk i barnehage, grunnskole og videregående opplæring.

Det er særlig utdanningsprogrammene Bygg- og anleggsteknikk og Håndverk, design og produktutvikling i videregående opplæring som omfattes av strategiarbeidet.

Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse har et samlet, nasjonalt ansvar for forvaltningsoppgaver innen høyere yrkesfaglig utdanning og høyere utdanning.

Ansvar for voksenopplæringstilbudet er fordelt mellom de to direktoratene på utdanningsfeltet. Begge direktoratene på utdanningsfeltet er underlagt Kunnskapsdepartementet.

Kulturdirektoratet har det nasjonale ansvaret for oppfølging av UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarv. Tradisjonshåndverk er et av fem domener i denne konvensjonen. Kulturdirektoratet iverksetter også den statlige museumspolitikken. Kulturdirektoratet er underlagt Kulturdepartementet.

Direktoratet for byggkvalitet er et nasjonalt kompetansesenter for bygningsområdet, og har blant annet ansvar for Sentral godkjenning. Direktoratet for byggkvalitet er underlagt Kommunal- og distriktsdepartementet. Dette departementet har også blant annet ansvar for bolig- og bygningspolitikk og plan- og bygningsloven.

Nærings- og fiskeridepartementet har ansvar for den nasjonale næringspolitikken

og er spesielt relevant med tanke på samarbeid med byggenæringen.

Sametinget: Sametinget har forvaltningsansvar for samiske kulturminner i hele Norge. Samiske kulturminner er spor etter samisk bosetting og tilstedeværelse, de formidler kunnskap om våre forfedres livsvilkår, ressursbruk, trosforestillinger og landskapsbruk.

Sametinget har blant annet ansvar for saksbehandling av relevante plan- og byggesaker og myndighet til å innvilge dispensasjon for tiltak som kan virke inn på fredete kulturminner.

Kulturminnefondet: Kulturminnefondet er en tilskuddsordning for private eiere av ulike typer kulturminner. Kulturminnefondet har ansvar for oppfølging av vilkår som settes i deres vedtak om tilskudd.

Norsk håndverksinstitutt: Instituttet arbeider med å dokumentere, bevare og fremme tradisjonelt håndverk i tråd med UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven. Instituttet ble opprettet i 1987 på oppdrag fra Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet.

Fylkeskommunene: Fylkeskommunene har forvaltningsansvar for kulturminner og kulturmiljøer i fylkene, herunder fordeling av tilskuddsmidler.

Fylkeskommunene har ansvar for oppfølging av kompetansekrav og krav til utførelse ved tildeling av tilskudd og vedtak om dispensasjon fra fredning.

Fylkeskommunene er skoleeiere, og beslutter dimensjonering av fag- og yrkesopplæringen, samt hvilke utdanningstilbud som skal iverksettes. De har en regional kompetansepolitisk rolle.

Eiere og forvaltere: Eiere og forvaltere av fredete og verneverdige bygninger anlegg og fartøy kan være private personer, bedrifter, stiftelser, kirkelige fellesråd, kommuner, museer og andre. Disse er bestillere av håndverkertjenester. At disse er interessert i å bruke håndverkere med relevant kompetanse er en forutsetning for god ivaretagelse av kulturminner og kulturmiljø.

Statlig sektor er en stor eier, forvalter og oppdragsgiver. Flere statlige aktører har ansvar for istandsetting og vedlikehold av fredete og verneverdige bygninger, anlegg og fartøy, blant annet Statsbygg, Forsvarsbygg, NVE og Statens vegvesen. Med opprettelsen av kirkebevaringsfondet blir de kirkelige fellesrådene særlige viktige eiere, forvaltere og oppdragsgivere i de kommende årene.

Byggenæringen: Byggenæringen består av håndverkerforetak av ulik størrelse, entreprenører og andre som planlegger eller utfører istandsetting og vedlikehold.

I tillegg finnes det er en rekke bransjeforeninger som jobber for interessene til ulike yrkesgrupper innen næringen og organisasjoner på både arbeidsgiver- og arbeidstakersiden.

NHO Byggenæringen og Byggmesterforbundet er sentrale organisasjoner som representerer håndverksbedrifter innenfor bygg- og

anleggsteknikk. Interesse fra disse for kompetanse- og kunnskapsutvikling innenfor arbeid med kulturmiljø er viktig for å lykkes med strategiens mål.

Byggenæringen er representert i de faglige rådene som skal sørge for at fag- og yrkesutdanningene dekker arbeidslivets og samfunnets kompetansebehov.

Kulturhistoriske fagmiljø:

Kunnskapsutvikling innen og ivaretagelse av tradisjonshåndverk ivaretas i stor grad av ulike kulturhistoriske fagmiljø. Dette kan være museer, bygnings- og fartøyvernsentre, stiftelser og frivillige organisasjoner.

Museene forvalter blant annet bygninger og fartøy, fungerer som opplæringsarenaer for håndverkere, formidler håndverkkompetanse og forsker på relevante tema.

Bygnings- og fartøyvernsentrene fungerer ofte som rådgivningstjenester for eiere, forvaltere og håndverkere, i tillegg til at flere tilbyr kurs og opplæring

KAP. 13

Strategiprosess og medvirkning

Styringsgruppen for strategien består av Riksantikvaren, Utdanningsdirektoratet, Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, Kulturdirektoratet, NHO Byggenæringen og Norsk håndverksinstitutt. Riksantikvaren er prosjekteier.

Medvirkningsarbeidet har per april 2024 omfattet en innledende spørreundersøkelse, høring og innspillsmøte på rammeverket, og møter i de tre referansegruppene som er satt ned for å gi innspill til strategiarbeidet.

Det kom inn 93 høringsinnspill på rammeverket. Fylkeskommuner, Sametinget, byantikvarer, museer, bygnings- og fartøyvernsentre, interesseorganisasjoner, bransjeorganisasjoner for håndverkere, utdanningsinstitusjoner m.fl. er blant de som har blitt invitert til å komme med innspill. Muligheter for å gi innspill har også vært publisert på www.riksantikvaren.no.

Det ble arrangert et digitalt høringsmøte 6. desember 2023. På dette møtet var det 63 deltakere.

De tre referansegruppene som har gitt innspill til utformingen av strategiutkastet består av til sammen 42 personer. Gruppene har bestått av blant annet håndverkere og bransjeorganisasjoner, utdanningsinstitusjoner, museer, bygnings- og fartøyvernsentre,

interesseorganisasjoner, fylkeskommuner, Sametinget, forskere og statlige eiendomsforvaltere.

Oppsummering av høringsinnspill, informasjon om strategiarbeidet og oversikt over referansegruppemedlemmene ligger på [Riksantikvarens hjemmesider](#).

Riksantikvaren
Pb. 1483 Vika, 0116 Oslo
Besøksadresse / Dronningens gate 13
Tlf. / 22 94 04 00
Faks / 22 94 04 04
E-post / postmottak@ra.no

www.riksantikvaren.no